

Міфологічна свідомість посідає дуже важливе місце у формуванні світогляду сучасної людини, а також у формуванні загальних соціальних уявлень про світ та місце людини в ньому. Її можна описати як систему з власною моделлю часу і простору, яка містить такі інваріантні субстанції, як традиційність, колективність, синкретичність, символічність, метафоричність. Поява міфосвідомості була важливим початком для створення людської особистості, діяльності та віри. Міф став першою вірою людини в щось надприродне, заставив замислитися про те, що є щось чого людина не може побачити або відчути, але воно існує.

Література

1. Герчанівська П. Е. Варіативність і інваріативність міфологічної свідомості / П. Е. Герчанівська // *Культура і сучасність*. – 2013. – С. 33 – 39
2. Барт Р. *Миф сегодня* / Р. Барт // *Семиотика. Поэтика: избр. раб.* – М.: «Прогресс»; «Универс», 1994. – С. 72-130.
3. Пивоев В. М. *миф в системе культуры: (уч. пос. к спец. курсу)* / В. М. Пивоев. – Петрозаводск: Петрозаводская гос. консерватория, 1991. – 216 с.
4. Почепцов Г. Г. *Виртуальные войны. Фейки* / Г. Г. Почепцов. – Харьков: Фолио, 2019. – 507 с.

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент Кретов П. В.

Гончаренко В.А.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

АПОЛОГІЯ ПРОСВІТНИЦЬКИХ ІДЕАЛІВ У ЧАС ГЛОБАЛЬНОГО НЕВІГЛАСТВА

Останні роки науковий та медійний дискурси заповнила повсюдність констатації тотальної кризи в усіх сферах та загалом стала мало не прикметою нашого часу. Чи є такі заяви обґрунтованими, особливо, якщо вони претендують на універсальність? Епоха постправди, fake news, Big Tech, піднесення популізму та радикальних ідеологій, засилля диванних експертів, токсичність соцмереж, одновимірність сучасної людини, інформаційне насилля, hate speech та загальне невдоволення демократичними інституціями наштовхують на думку, що світ у якому нам випало жити є далеко не найкращим з можливих, але якби ми мали змогу обирати між епохами, найбільш вірогідним вибором стало б сьогоднішнє. І на це є вагомі причини.

У ХХІ столітті ідеї Просвітництва вже не видаються революційними, радше тривіальними, але було б нерозумно заперечувати значення та тяглість просвітницької традиції на трансформацію світу загалом. В основі руху Просвітництва лежали такі концепти як гуманізм, прогрес, наука та розум. Сьогодні людство сприймає безліч благ наявних у щоденному житті як банальну данність, а не цивілізаційний здобуток, водночас сповідуючи прогресофобію, неминучий занепад західної цивілізації та нігілізм і цинізм як єдині ціннісні альтернативи жахам сучасного світу. Сучасний популяризатор науки Стівен Пінкер стверджує, що «Прогрес полягає в максимальному розмежуванні функцій соціального процесу, максимізації переваг для людей та одночасній мінімізації шкоди» [1, 107]. Саме віра у прогрес та науку як можливість покращення життя людства у глобальних масштабах докорінно змінило наш спосіб життя завдяки технологічній революції, науковим відкриттям, демократичним інституціям, що виступили гарантами громадянських прав та свобод, освіти, цифровізації, демократизації багатьох країн світу, відмові від насильства та засудження війни, всесвітній програмі боротьби з бідністю, хворобами, неписьменністю, тощо. Величезна кількість вчених, мислителів, громадських діячів що спільно працювали на те щоб наш світ став вільнішим та безпечнішим, сьогодні незаслужено забуті, ба більше, значна кількість людей навіть не усвідомлює наскільки різоче іншим було б їхнє життя ще п'ятдесят років тому. «Учені стоять на плечах гігантів, працюють групами, важко трудяться, нікому не відомі, й накопичують ідеї через усесвітні мережі. Не має значення, що ми піддаємо забуттю — учених чи науку. Зневага до відкриттів, які змінили життя на краще, — це вирок належному оцінюванню сучасних умов існування людства» [1, 78].

Станом на сьогодні світ не ідеальний і багато глобальних викликів такі як зміна клімату, пандемія Covid-19, військові конфлікти потребують конструктивного вирішення міжнародним товариством, проте усе вищезгадане не доводить відсутність поступу як такого. Відтак, С.Пінкер акцентує увагу на тому, що «Прогрес не може бути завжди монотонним тому, що розв'язання одних проблем породжують інші, нові проблеми» [1, 58]. Тому важливо підкреслити, що люди схильні перебільшувати у своїх судженнях про реальний стан справ, а різні джерела інформації та великі ЗМІ лише сприяють їм у грандіозному спотворенні реальності, що стало невід'ємним явищем сучасності, яке дослідник Ганс Рослінг влучно визначив як задраматизований світогляд. Він зазначає, що «Наш мозок часто перестрибує до висновків, не витрачаючи часу на міркування, що колись дозволяло нам уникати нагальної небезпеки. Так само наше швидке мислення і звичка усе перебільшувати – наші драматичні інстинкти – викликають помилкові уявлення та є причиною задраматизованого світогляду» [2, 23]. Перехід від задраматизованого світогляду до фактологічного завдяки залученню фактів та навичок критичного мислення є найкращим способом для кожного щоб переконатися, що світ де ми співіснуємо, є не таким турбулентним, як нам здається.

Список використаної літератури

1. Пінкер Стівен. Просвітництво сьогодні. Аргументи на користь розуму, науки та прогресу / пер.з англ. Олена Любенко. – К.: Наш формат, 2019. – 560 с.
2. Рослінг Ганс, Рослінг Уля, Рослінг-Рьоннлюнд Анна. Фактологія. 10 хибних уявлень про світ, і чому все набагато краще, ніж ми думаємо / пер. з англ. Ірина Смельянова. – К. : Наш формат, 2019. – 320 с.

Науковий керівник: к.ф.н., доцент Кретов П.В.

Рогова Е. П.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

МАСОВА ТА ІНДИВІДУАЛЬНА СВІДОМІСТЬ: ТРАНСФОРМАЦІЇ МОДЕЛЕЙ РЕЛІГІЙНОСТІ. (ЯК КОРЕЛЮЮТЬ ІНДИВІДУАЛЬНІ ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ПОШУКИ І МАСОВІ МОДЕЛІ РЕЛІГІЙНОСТІ?)

Пропонуємо побіжним нарисом охопити та проаналізувати взаємодію індивідуальної та масової свідомості з позиції християнської культури, в яку вони вписані. Так як індивід є одиничним елементом соціальної структури, то намагатися розглядати їх окремо немає сенсу.

Масовій свідомості характерна тенденція до збереження традицій у тому розумінні, що закореніла релігійна обрядовість продовжує існувати в побуті широкого загалу на рівні поверхневого знання, механічного повторення обрядів та фрагментарного уявлення про духовність та її сакральні ціннісно-сенсовні аспекти. Парадоксально, але авторитет церкви як суспільного інституту від цього не страждає. Релігія надає перевагу колективному над індивідуальним, тому обряди, ритуали та служби проводяться не задля духовного збагачення чи трансцендентальних переживань кожного окремого парафіянина. Духовенству притаманний стан спокою, що проявляється у впевненості щодо панівного положення християнської ідеології та її морально-етичних настанов (щоправда вже давно в їхньому викривленому вигляді). Розмитість моральних кордонів, відсутність конкретики у віроповчальних настановах, незнання теоретичного біблійного матеріалу призводить до стану, який описується в книзі Об'явлень – «Я знаю діла твої, що ти не холодний, ані гарячий» (Об'явлення 3:15-16)

Отже, наголошувати на кризовому становищі сучасного християнства немає потреби, адже якщо ґрунтовно розбирати ідеологічні християнські засади, то очевидним стає те, що вони почали піддаватися трансформації ледь не після смерті останнього апостола. Сучасна ж картина світу свідчить, що християнство, як релігія не має можливості реабілітувати свої автентично-фундаментальні положення. Варто принагідно зазначити, що трансформації релігійних моделей грають двояку роль – з одного боку, адаптація християнської догматики до сучасних реалій надає можливість кожному долучитися до чогось «Великого» не змінюючи

докорінно свій *modus vivendi*, з іншого – втрачають вагомість оригінальні морально-етичні засади, зникає усвідомлення дуалістичної концепції земне\Небесне та розуміння місії Христа як посланника Божого на землі, яка полягала в тому, щоб навчити нас жити абстрагуючись від мирського світу та присвятити себе Царству Небесному: «Не збирайте собі скарбів на землі [...] а збирайте собі скарби на небі[...] Адже де твій скарб, там буде і твоє серце» (від Матея 6:20-21). Чи зберігає така настанова свою актуальність? А якщо так, то для якої кількості віруючих? Можливо і дійсно «багато званих та мало обраних»..? (від Матея 22:14)

Відмінність релігії від віри полягає в тому, що релігія проявляє себе в матеріальному просторі (величні храми, іконописна традиція, богослужбовий одяг, ритуальні обряди і т.п.) і саме ці зовнішні прояви в першу чергу сприймаються масовою свідомістю, тоді як віра є суто духовним виміром, який потребує фізичного прояву лише в моменти обумовлені в Святому Письмі (євангелізація, аскетичні практики, жертвність). Якщо християнство, на етапі свого становлення, рішуче відкинуло пропозицію поповнити ряди богів римського пантеону Ісусом Христом та одразу принципово закріпило за собою монотеїстичні позиції, то це ще не дає приводу вважати, що воно обов'язково претендувало на роль провідної всесвітньої релігії, єдиної істинної релігії – так. Але людська природа здобула перемогу над природою духовною і, як результат тривалих трансформацій, маємо релігію без віри, християнство без Христа. Нескладно передбачити, що така ситуація відкриє в майбутньому можливість до реалізації ідей екуменізму, а з часом і суперекуменізму.

Постмодерне сьогодення передбачає та активно педалює за допомогою медійного простору прояв індивідуалістичних позицій та нонконформізму по відношенню до релігії. Що є логічним – якщо релігійні моделі неспроможні задовольнити більшість індивідуальних екзистенційних вимог та стати сенсом життя, то це зробить щось інше. Духовні пошуки індивіда часто-густо набувають синкретичного та еkleктичного характеру – з'являється зацікавлення філософією, теософією, гностичними течіями, релігійними практиками Сходу і т. п. Це є реакцією індивіда на неможливість, або небажання отримати відповіді на актуальні питання обмежившись виключно однією конфесійною парадигмою, чи релігією взагалі. «Бог мертвий!» – і досі доноситься до нас відлуння з 19го століття – «ми вбили його!»[6], тобто вбили ідею Бога, як щось, що більше не відповідає ні актуальним запитам особистості, ні насущним проблемам мас. В свою чергу, континуальне перебування індивіда в стані депривації має негативні наслідки для соціуму загалом, адже духовне, релігійне, культурне, політичне життя індивіда відображається в масовій свідомості і, як наслідок, поведінці, «бо тіло не є один член, а багато. Коли скаже нога, що не від тіла, бо я не рука, то хіба через це не від тіла вона?» (1-е до Коринтян 12:14-15). З іншого боку, екзистенційна криза індивіда нерідко слугує детермінантою духовного розвитку, містичних практик та переживань. Варто відмітити, що ці пошуки супроводжуються проявом сміливості індивіда та моментами навіть егоцентризму (в розумінні М. Штірнера). Індивід реалізовує свої хижачькі амбіції та не готовий поступатися власними позиціями заради чужих ідеалів. Напрочуд вдало оцінив ситуацію Жан-Поль Сартр: «У людини в душі діра розміром з Бога, і кожен заповнює її як може».

Підсумовуючи, зазначимо, що зіставлення індивідуального та суспільного не дає резонів ставити щось на перше місце за значенням, адже кореляція між масовим та індивідуальним відбувається відразу в декількох площинах: по-перше, на рівні усвідомлених та ціннісно-вмотивованих індивідуальних життєвих практик, що означає, насамперед вибір життєвого шляху як певного «символу віри». По-друге на рівні соціальної комунікації та самопозиціонуванні, людина має визначити та прийняти модель взаємодії з громадською опінією, що побутує в ідеальній та матеріальній культурах. Крім того не слід забувати, що людина на рівні рецепції наявної традиції може приймати базові смислові блоки релігійних сенсів цілком несвідомо, тобто лише за зовнішніми формами, без наповнення особистісними смислами, а з іншого боку може означати череду екзистенційних криз у процесі набуття власної ідентичності та формування особистості. Отже можемо зафіксувати як мінімум

когерентність між традиційно-парадигмальною релігійністю та релігійним бунтарством чи то особистими екзистенційними пошуками.

Список використаних джерел

1. Біблія. Переклад П. Куліша та І. Пулюя. – Відень, 1912. – 1054 с.
2. А. И. Осипов. Путь разума в поисках истины [електронний ресурс] - режим доступу: https://azbyka.ru/otechnik/Aleksej_Osipov/put-razuma-v-poiskah-istiny/
3. М. Штирнер. Единственный и его собственность. – Харьков: Основа, 1994 – 560с.
4. Ю. Николаев. В поисках Божества. – Киев: София, 1995. – 400 с.
5. І. Р. Козловський. Релігійна свідомість і релігійні практики населення сучасної України як предмет соціально-філософського аналізу. – Київ, 2007. 187 с.
6. Ф. Ницше, Веселая наука. – Харьков: Фолио, 2013. с. 46.

Науковий керівник: к. ф. н., доцент Кретов П. В.